

УДК 331.1:631.11:338.43

С. В. Дідух,
аспірант кафедри менеджменту, публічного управління та адміністрування,
Заклад вищої освіти "Подільський державний університет"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7303-488X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2024.15.71

УДОСКОНАЛЕННЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК ВАЖЛИВИЙ НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

S. Didukh,
PhD student, Higher Educational Institution "Podillia State University"

IMPROVEMENT OF CORPORATE GOVERNANCE AS AN IMPORTANT DIRECTION OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF JOINT -STOCK COMPANIES

Мета. Мета статті полягає в узагальненні та удосконаленні теоретико-методичних і практичних підходів до оцінки тенденцій розвитку акціонерного сектору економіки й удосконалення корпоративного управління як важливого напрямку підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції.

Методика дослідження. При написанні статті було використано сукупність загальнонаукових та специфічних методів економічних досліджень, зокрема, методи теоретичних узагальнень: аналіз, абстрактно-логічний метод (при обґрунтуванні проблематики процесів формування акціонерних товариств, виявленні їх переваг і слабких місць); економіко-статистичні методи (при оцінці сучасного стану акціонерного сектору економіки, тенденцій формування акціонерних товариств в загальній кількості зареєстрованих юридичних осіб в Україні); методи порівняння та наукового синтезу (при обґрунтуванні та систематизації напрямів розвитку корпоративного управління в акціонерних товариствах з переробки сільськогосподарської продукції); методи табличного відображення одержаних результатів досліджень.

Результати дослідження. У результаті проведених досліджень визначено, що підприємства із переробки сільськогосподарської продукції займають важливе місце в системі національної економіки і існують переважно у формі акціонерних товариств. Зважаючи на економічну природу відносин в ринковій економіці і високий ступінь економічної свободи, діяльність підприємств акціонерного сектору економіки, які функціонують в умовах ринку, потребують постійного розвитку корпоративного управління. Дослідження показали, що під акціонерним товариством розуміють господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, а акціонери відповідають за його зобов'язаннями лише в межах належних їм акцій. Сьогодні акціонерні товариства мають ряд переваг у порівнянні з іншими видами ділових організацій, які роблять їх найбільш придатною формою для великого бізнесу в силу цілого ряду причин. Перш за все, акціонерні товариства можуть мати необмежений термін існування, в той час як період дії підприємств, заснованих на приватній власності чи товариств з участю фізичних осіб, як правило, обмежений рамками життя їх засновників. Акціонерні товариства, завдяки випуску акцій, одержують більш широкі можливості в залученні додаткових коштів у порівнянні з некорпоративним бізнесом. Оскільки акції мають достатньо високу ліквідність, їх набагато легше перетворити в гроші при виході з акціонерного товариства, ніж отримати назад частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Визначено, що для створення в акціонерному товаристві ефективної системи корпоративного управління, необхідно розробити процедури функціонування організації на таких рівнях: збори акціонерів; рада директорів; вищий менеджмент (перший і другий рівень). При цьому під процедурами функціонування слід розуміти роль, обов'язки, функції і повноваження, відповідальність зборів акціонерів, ради директорів і менеджменту компанії. Ефективне управління акціонерними товариствами з переробки сільськогосподарської продукції вимагає системного підходу і відповідності кращим практикам. Процес удосконалення системи корпоративного управління акціонерними товариствами включає обґрунтування поліпшення організації діяльності наглядової ради, що безумовно має підвищити загальний рівень якості корпоративного управління в акціонерному товаристві. Оцінка якості корпоративного управління з точки зору отримуваних фінансових результатів може зводитись до порівняння фінансових результатів діяльності акціонерного товариства в динаміці.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в окресленні напрямів удосконалення корпоративного управління як важливого напрямку підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції.

Практична значущість результатів дослідження. Виявлені в результаті проведених досліджень тенденції, пріоритети і ціннісні орієнтири є визначальними для подальшого вирішення завдання забезпечення побудови системи корпоративного управління з метою підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції.

Goal. The purpose of the article is to summarize and improve theoretical and methodological and practical approaches to assessing trends of development of the joint-stock sector of the economy and the improvement of corporate governance as an important direction of improving the efficiency of the activity of joint-stock companies for processing agricultural products..

Research methodology: The writing of the article used a set of general scientific and specific methods of economic research, in particular, methods of theoretical generalizations: analysis, abstract-logical method (in substantiating the problems of processes of formation the state of the joint-stock sector of the economy, trends of formation of joint-stock companies in the total number of registered legal entities in Ukraine); methods of comparison and scientific synthesis (in substantiation and systematization of directions of development of the corporate governance system in joint-stock companies for processing of agricultural products); Methods of tabular display of the obtained research results.

Results of the research. As a result of the research, it is stated that agricultural processing enterprises occupy an important place in the national economy system and exist mainly in the form of joint-stock companies. Given the economic nature of relations in the market economy and a high degree of economic freedom, the activities of enterprises of the joint-stock sector of economy, which operate in the market conditions, require constant development of corporate governance. Studies have shown that a joint-stock company is understood to mean a company that has authorized capital divided into a certain number of shares of the same nominal value, and shareholders are responsible for its obligations only within the limits of their shares. Today, joint-stock companies have several advantages over other types of business organizations that make them the most suitable form for big business for a number of reasons. First of all, joint-stock companies may have an unlimited life, while the period of private property-based enterprises or individuals with the participation of individuals, as a rule, is limited by their founders' lives. Joint-stock companies, thanks to the issue of shares, receive more opportunities in raising additional funds than non-corporate business. Since shares have high liquidity, they are much easier to turn into money when leaving a joint-stock company than getting back a share in the authorized capital of a limited liability company. It is determined that in order to create an effective corporate governance system in the joint-stock company, it is necessary to develop procedures for functioning of the organization at the following levels: shareholders' meetings; board of directors; Higher management (first and second level). At the same time, the procedures of functioning should be understood as the role, responsibilities, functions and powers, responsibility of shareholders' meetings, the board of directors and management of the company. Effective management of joint-stock companies for agricultural processing requires a systematic approach and compliance with the best practices. The process of improving the corporate governance system of joint-stock companies involves the substantiation of improving the organization of the Supervisory Board, which should certainly improve the overall level of quality of corporate governance in a joint-stock company. The assessment of the quality of corporate governance in terms of financial results obtained can be reduced to comparing the financial results of the joint-stock company in dynamics.

The scientific novelty of the research results is to define the directions of improvement of corporate governance as an important direction of improving the efficiency of the activity of joint-stock companies for processing agricultural products.

The practical significance of the results of the study. The tendencies, priorities and values identified as a result of conducted research are decisive for further solving the problem of ensuring the construction of corporate governance system in order to improve the efficiency of the activity of joint-stock companies for processing agricultural products.

Ключові слова: акціонерне товариство, підприємство, корпоративне управління, система, наглядова рада, акціонер, збори акціонерів.

Key words: joint-stock company, enterprise, corporate management, system, supervisory board, shareholder, shareholder meeting.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток сучасних підприємств із переробки сільськогосподарської сировини відбувається в умовах ринкового середовища, особливостями якого є високий ступінь економічної свободи, самостійність у прийнятті рішень щодо сфери діяльності, обсягів виробництва, ціноутворення тощо. Сучасний ринок є продуктом тривалої еволюції, відповідно до чого він володіє багатьма параметрами, які дозволяють забезпечувати ефективну діяльність будь-яких суб'єктів господарювання, досягати поставле-

них цілей та забезпечувати суспільні потреби. Підприємства із переробки сільськогосподарської продукції займають важливе місце в системі національної економіки і існують переважно у формі акціонерних товариств. Зважаючи на економічну природу відносин в ринковій економіці і високий ступінь економічної свободи, діяльність підприємств акціонерного сектору економіки, які функціонують в умовах ринку, потребують постійного розвитку корпоративного управління. Тобто, якщо підприємство має можливість обирати одну із декількох аль-

тернатив, обов'язковою умовою його функціонування є наявність спеціалізованого органу управління або цілої системи корпоративного управління. Узагальнення та оцінка тенденцій їх розвитку, а також обґрунтування теоретико-методичних і практичних засад удосконалення корпоративного управління як важливого напрямку підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції є вкрай важливою проблемою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Результати досліджень акціонерного сектору економіки країни та оцінки тенденцій їх розвитку представлені у працях таких науковців, як Волошин Р.В., Заставнюк А.І., Іванова А.С., Клементьєва О.Ю., Ковтун С.В., Миргородець Ю.В., Пігуль Н.Г., Чубка О.М., Шаповалов В.О., Ярошевич Н.Б. Теоретико-методичні і наукові положення корпоративного управління та підвищення ефективності його використання в контексті забезпечення розвитку акціонерних товариств закладені в роботах таких вчених, як Гриньова В.М., Дем'яненко П.В., Попов О.С., Прокопчук А.М., Чикуркова А.Д. та інших.

Разом з тим, враховуючи вагомий внесок провідних вітчизняних науковців у розв'язання проблем формування акціонерних товариств, залишаються ще досі нерозкритими окремі питання. Зокрема, потребують подальших досліджень теоретико-методичні і практичні засади удосконалення системи корпоративного управління як важливого напрямку підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції. Усе це зумовило актуальність обраної теми дослідження, його мету і завдання.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

В сучасних умовах розвитку агропромислового виробництва управління підприємствами по переробці сільськогосподарської продукції стикається із проблемами пов'язаними із ринковою динамікою, порушенням правил чесної конкурентної боротьби, зрушень на світових продовольчих ринках, військовими подіями в країні. Нові обставини зумовлюють нові підходи до управління, стимулюють до пошуку способів їх вирішення. На жаль, останні роки характеризуються значною нестабільністю виробничих та економічних показників, коливанням цін на зерно, мінливою державною політикою у цій сфері, військовими подіями в нашій країні. Це призвело до того, що більшість сіль-

ськогосподарських підприємств отримали збитки за попередні роки. Проте, такі проблеми стосуються не лише виробників сільськогосподарської продукції, але й підприємств переробної галузі, які не маючи стабільного забезпечення сировиною також недорахувалися значної суми прибутків. Саме тому дослідження процесів, пов'язаних із управлінням акціонерними товариствами з переробки сільськогосподарської продукції, є вкрай актуальними на сьогоднішній час, особливо зважаючи на поглиблення економічної глобалізації та посилення конкуренції на вітчизняних ринках сільськогосподарської продукції. Враховуючи актуальність і потребу у подальшому розкритті теоретичних і практичних положень даної проблематики, можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в узагальненні та удосконаленні теоретико-методичних і практичних підходів до оцінки тенденцій розвитку акціонерного сектору економіки й удосконалення системи корпоративного управління як важливого напрямку підвищення ефективності діяльності акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ринкове господарство розвинених країн світу демонструє, що вагомим чинником стало-го економічного розвитку є акціонерний сектор та його складові компоненти. Водночас на сучасному етапі розбудови національної економіки однією з найактуальніших проблем є формування дієвих механізмів розвитку вітчизняного акціонерного сектора з метою перетворення його у каталізатор економічного зростання. Акціонерні товариства (АТ) відіграють важливу роль в економіці нашої країни. Але проблеми акціонерного сектору уже тривалий час залишаються тими ж. Основні труднощі, що постали перед вітчизняними акціонерними підприємствами на даний час, стосуються підвищення інвестиційної привабливості товариств, захисту прав інвесторів, розвитку ринку акцій тощо. Для вирішення цих питань потрібна взаємодія усіх суб'єктів акціонерних відносин — починаючи від акціонерів та закінчуючи державою [1].

Дослідження показали, що під акціонерним товариством розуміють господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на певну кількість акцій однакової номінальної вартості, а акціонери відповідають за його зобов'язаннями лише в межах належних їм акцій. З наведеного трактування випливають його

особливості, що зумовлюють специфіку його юридичного статусу, а саме, що АТ: є господарською організацією корпоративного типу, різновидом господарського товариства; належить до товариств — об'єднань капіталів, у яких майнові елементи домінують над особистими (для участі в АТ досить зробити майновий внесок — оплатити акцію, а персональна участь — трудова, в управлінні справами товариства — зазвичай є необов'язковою); статутний капітал має акціонерну природу, формується шляхом емісії та продажу акцій фізичним та/або юридичним особам; має публічний статус емітента цінних паперів (акцій, облігацій), воно є юридичною особою, яка від свого імені випускає акції і зобов'язується своєчасно виконувати обов'язки, що випливають з умов їх випуску; фізичні та юридичні особи, які придбали акції, набувають статусу акціонерів, права і обов'язки яких визначаються законом; існує обмеження щодо відповідальності акціонерів — вони відповідають за зобов'язаннями товариства тільки в межах належних їм акцій; залежно від способу емісії акцій виділяють публічні та приватні АТ [2].

Акціонерні товариства є поширеною формою організації підприємницької діяльності. Це зумовлено основними економічними перевагами цієї організаційно-правової форми, такими як:

- акумулювання великих сум грошових коштів завдяки реалізації акцій, швидка передача прав власності;
 - акціонери відповідають за їх зобов'язаннями;
 - застосування коштів від продажу акцій на інші потреби корпорації;
 - високоліквідність цінних паперів;
 - розкриття публічної інформації слугує інструментом щодо підвищення рівня інвестиційної привабливості товариств;
 - забезпечення стратегічного підходу довгострокового планування корпорації;
 - необмеженість щодо збільшення капіталу, обсягів та масштабів діяльності акціонерного товариства;
 - публічний характер здійснення господарської діяльності;
 - легка зміна власника цінних паперів за допомогою продажу через фондову біржу без порушення принципу цілісності корпорації [3].
- До основних економічних недоліків акціонерної форми господарювання слід віднести:
- додаткові накладні витрати для проведення загальних зборів акціонерів, складання звітності та організацію виплати дивідендів;

- виникнення конфліктних ситуацій між учасниками корпоративних відносин;

- виникнення складності в управлінні;

- зменшення темпів розвитку товариства за значних виплат дивідендів, що можуть призвести до неплатоспроможності;

- необхідність встановлення контролю акціонерів за діями керівництва, що може призвести до обмеження ініціативи керівництва та оперативності в управлінні [4].

Отже, сьогодні акціонерні товариства мають ряд переваг у порівнянні з іншими видами ділових організацій, які роблять їх найбільш придатною формою для великого бізнесу в силу цілого ряду причин. Перш за все акціонерні товариства можуть мати необмежений термін існування, в той час як період дії підприємств, заснованих на приватній власності чи товариств з участю фізичних осіб, як правило, обмежений рамками життя їх засновників. Акціонерні товариства, завдяки випуску акцій, одержують більш широкі можливості в залученні додаткових коштів у порівнянні з некорпоративним бізнесом. Оскільки акції мають достатньо високу ліквідність, їх набагато легше перетворити в гроші при виході з акціонерного товариства, ніж отримати назад частку в статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю. Формування та широке розповсюдження акціонерного капіталу є одним з основних принципів, на якому базується проведення ринкових реформ.

Як показали дослідження, за 2018—2022 рр. кількість зареєстрованих акціонерних товариств в Україні скоротилася на 723 од., або на 4,1%, зокрема публічних акціонерних товариств на 537 од., або на 31,9%; приватних акціонерних товариств на 33 од., або на 0,6%. Частка акціонерних товариств у загальній кількості зареєстрованих юридичних осіб в Україні скоротилася на 0,17 в.п. і протягом цього періоду коливалася від 0,93 до 1,1 %. Частка публічних і приватних акціонерних товариств у загальній кількості зареєстрованих юридичних осіб в Україні скоротилася відповідно на 0,05 і 0,05 в.п. (табл. 1).

Дослідження розвитку акціонерних товариств з переробки сільськогосподарської продукції України показали, що вони також мають ряд переваг, а саме:

- акціонерне товариство — це ефективний спосіб залучення інвестицій, як на стадії створення так і при подальшому розширенні бізнесу, оскільки спонукає до підвищення підприємницької активності і притоку капіталу в економіку країни;

Таблиця 1. Кількість зареєстрованих акціонерних товариств в Україні

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення 2022 р. від 2018 р.	2022 р. у до 2018 р.
Усього юридичних осіб	1298435	1350627	1395548	1437009	1464953	166518,0	112,8
у тому числі							
акціонерні товариства	14310	13902	13748	13646	13587	-723,0	94,9
з них							
публічне акціонерне товариство	1727	1418	1280	1204	1190	-537,0	68,9
приватне акціонерне товариство	5304	5352	5370	5304	5271	-33,0	99,4
Частка акціонерних товариств у загальній кількості зареєстрованих юридичних осіб, %	1,10	1,03	0,99	0,95	0,93	-0,17	*
з них							
публічних акціонерних товариств	0,13	0,10	0,09	0,08	0,08	-0,05	*
приватних акціонерних товариств	0,41	0,40	0,38	0,37	0,36	-0,05	*

Джерело: складено автором на основі [5, с. 175; 6].

— член акціонерного товариства може бути учасником декількох товариств, фінансові втрати одного можна компенсувати прибутком іншого, що дозволяє обмежити ризик втрати капіталу;

— акціонерне товариство має багаторівневу структуру управління, що забезпечує прийняття оптимального управлінського рішення висококваліфікованим управлінським персоналом;

— акціонери мають право на отримання прибутку у вигляді дивідендів, розподілених за результатами діяльності акціонерного товариства, а також мають право на частку майна товариства при його розподілі в разі його ліквідації;

— члени акціонерного товариства мають можливість участі в управлінні акціонерного товариства та контролю його діяльності. Власники простих акцій мають право брати участь в управлінні діяльністю товариства шляхом участі у загальних зборах акціонерів, бути призначеними до інших органів управління;

— акції виступають як ліквідні цінні папери, що за умови ефективної діяльності товариства на ринку можуть мати ринкову вартість, яка у багато разів перевищує номінальну. Також акції можуть бути надані у заставу, виступати гарантією, використовуватися в інших операціях;

— акціонер може розпоряджатися тільки тією частиною капіталу, якою він володіє, тобто повністю відсутня психологія соціального утримання;

— акціонерна форма власності уможливорює створення великих підприємств в тих галузях, де оборот капіталу повільний, і швидко досягнути прибутків не можливо, зокрема в таких, як транспорт, важка промисловість;

— акціонерні товариства є більш конкурентоспроможними, мобільними й гнучкими на ринку порівняно з іншими організаційно-правовими формами підприємств, оскільки вони мають перевагу і широкі можливості для нагро-

мадження коштів, утворення резервного фонду, забезпечення їх учасникам стабільності доходів;

— акціонерне товариство — це єдина форма господарювання, що має можливість залучати кошти акціонерів для поповнення статутного капіталу і розширення своєї діяльності у вигляді внесків як самих засновників (акціонерів), так і сторонніх (третіх) осіб, у вигляді придбання акцій;

— товариство має право долучати до складу акціонерів своїх постійних партнерів, що забезпечує посилення мотивації у результатах діяльності товариства. Також і саме товариство може придбати цінні папери інших товариств, утворити при цьому мережу зацікавлених у взаємозалежній роботі підприємств, пов'язаних відносинами власності та правом участі в управлінні;

— вищий ступінь усупільнення виробництва порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання, що дає можливість знизити витрати на одиницю продукції й одержувати порівняно високий прибуток, а також впроваджувати новітні технології у виробництві [7, с. 82].

Узагальнюючи явища, які формуються навколо національної системи корпоративного

управління, можна визначити найбільш слабкі її місця: незахищені права власності; корумпована система судів; обмежений доступ до інформації і обмежене коло осіб, які володіють достовірною інформацією; тіньові схеми перерозподілу доходів, непрозорість бізнесу; підвищені інвестиційні ризики; незахищені права дрібних акціонерів; відсутність розвиненого і ліквідного вторинного ринку цінних паперів; неналежне управління державою корпоративними правами, у тому числі своїми корпоративними правами; ігнорування міжнародних стандартів корпоративного управління.

Умовою підвищення інвестиційної привабливості та формування вторинного ринку цінних паперів є підвищення якості корпоративного управління в АТ до вимог світових стандартів. Це дасть можливість полегшити вихід нашим компаніям на міжнародні ринки і співпрацювати з фінансовими структурами.

Щоб створити в акціонерному товаристві ефективну систему корпоративного управління, необхідно визначити процедури функціонування організації на таких рівнях: збори акціонерів; рада директорів; вищий менеджмент (перший і другий рівень). При цьому під процедурами функціонування розуміємо роль, обов'язки, функції і повноваження, відповідальність зборів акціонерів, ради директорів і менеджменту компанії. Щодо кожного елементу системи корпоративного управління діють свої правила побудови [8, с. 76].

Збори акціонерів — діючий найвищий орган управління акціонерним товариством. До його компетенції входить ухвалення рішень з найбільш важливих стратегічних питань діяльності компанії, таких як схвалення злиття і поглинання, затвердження річної звітності (розподілу дивідендів), ухвалення рішень про додаткові емісії цінних паперів. Крім того, саме збори акціонерів забезпечують права міноритарних акціонерів, наприклад, через формування ради директорів, затвердження аудитора і ревізора компанії, затвердження річної звітності тощо [2; 9, с. 27].

Відхід власника від управління бізнесом вимагає створення механізмів захисту його інтересів. Таким механізмом захисту інтересів власника є система корпоративного управління. Окрім захисту інтересів власника, система корпоративного управління чітко визначає повноваження та обов'язки найвищих органів управління, створює інструменти контролю над їх діяльністю і дає базу для розробки системи мотивації, побудованої на основі досягнення ключових показників діяльності. Система кор-

поративного управління дозволяє підвищити ефективність використання капіталу, а також сприяє зростанню довіри інвесторів.

Економічною основою становлення і розвитку переробних підприємств є принципи доходності виробничої діяльності, самоокупності і самодостатності вирішення виробничих і соціальних питань, оптимізації виробничого процесу, реалізації потреб спеціального розвитку і виду діяльності. Галузевий принцип функціонування переробних підприємств свідчить про зростання ролі централізованого управління процесами переробки, необхідність делегування частини функцій колегіальним органам управління, інтеграції і координації зусиль господарюючих суб'єктів. Продовольчий ринок формує запити загального роздрібного товарообороту і є одним з найбільших джерел надходжень до бюджету (понад 1,5 млрд. гривень) [10, с. 52].

Аналіз відомчої приналежності переробних і харчових підприємств, ми встановили, що більшість з них входять до складу агропромислового комплексу. Спільним для усіх процесів системи управління переробною і харчовою галузями, є те, що на сьогодні формування організаційно-економічних зв'язків по вертикалі і горизонталі відбувається на принципово новій економічній основі. Модель ефективної системи корпоративного управління в акціонерних товариствах з переробки сільськогосподарської продукції повинна відповідати за виконання позицій щодо забезпечення дотримання інтересів акціонерів при прийнятті й реалізації стратегічних рішень менеджерами через створення та ефективну організацію діяльності наглядової ради, тобто основних учасників системи корпоративного управління, що взаємодіють і визначають сукупний ефект діяльності підприємства: загальні збори акціонерів — наглядова рада — виконавчий орган [10, с. 45].

Для компаній з країн, що розвиваються, корпоративне управління особливо важливе для їх ефективності, оскільки міжнародні інвестори особливо побоюються за чесність і ділові якості місцевого менеджменту. Як свідчать дослідження, капіталізація компаній з хорошим корпоративним управлінням істотно вища за середню по ринку [11, с. 374].

Напрями розвитку системи корпоративного управління в акціонерних товариствах з переробки сільськогосподарської продукції запропоновано у табл. 2.

Роль наглядової ради у діяльності акціонерного товариства з переробки сільськогоспо-

дарської продукції повинна надаватись щодо захисту прав акціонерів, щодо нагляду за роботою виконавчого органу й загального перебігу справ підприємства та його афілійованих осіб, а також щодо консультативної допомоги виконавчому органу і, разом з тим, цей орган повинен діяти в інтересах акціонерного товариства та афілійованих з ним сільськогосподарських та інших підприємств, зважаючи на інтереси зацікавлених сторін підприємства, тим самим, відповідаючи за якість власної діяльності.

Особливе значення керівництву переробних підприємств необхідно надавати розробленню та затвердженню у внутрішніх нормативних документах розподілу обов'язків і порядку діяльності наглядової ради; передбачувати положення щодо її стосунків із виконавчим органом, загальними зборами акціонерів та, за необхідності, профспілковим комітетом, а також переліком делегованих їй повноважень. Ця інформація повинна бути оприлюднена на веб-сайті підприємства.

Наглядова рада товариства повинна створювати певний ступінь довіри для підприємств — постачальників сільськогосподарської сировини щодо стратегічного розвитку переробного підприємства через фіксування в регламентуючих документах правил ділової етики та соціальної відповідальності за взяті зобов'язання. Річний фінансовий звіт товариства повинен містити звіт наглядової ради, де вона має описати свою діяльність протягом фінансового року, а також зробити належні заяви й надати інформацію. У звіті необхідно зазначити такі відомості про членів наглядової ради: вік; стать; громадянство; основна та інші посади; професія; дата першого призначення; строк повноважень. Член наглядової ради має достроково виходити у відставку в разі поганої роботи, структурної несумісності інтересів, а також в інших випадках, коли склад наглядової ради вважає це за необхідне і що передбачено внутрішніми регламентними документами товариства. Члени наглядової ради, які часто пропускають засідання (із зазна-

Таблиця 2. Напрями розвитку системи корпоративного управління в акціонерних товариствах з переробки сільськогосподарської продукції

№ з/п	Напрямок	Зміст
Мета: прибуткове та інвестиційно-привабливе акціонерне товариство		
1.	Ідентифікація недоліків в системі управління	Діагностика існуючої системи та визначення рівня якості корпоративного управління
2.	Досягнення місії акціонерного товариства	Аналіз факторів зовнішнього середовища та цілей учасників корпоративних відносин
3.	Забезпечення дотримання прав акціонерів та інвесторів	Реалізація Принципів корпоративного контролю, положень Закону України «Про акціонерне товариство» та внутрішніх положень діяльності
4.	Організація проведення загальних зборів	Вчасність повідомлення про проведення загальних зборів і дотримання регламенту
5.	Організація роботи наглядової ради	Перегляд компетенцій та делегованих повноважень наглядової ради, наявність незалежних директорів та представників акціонерів в її складі, створення посади корпоративного секретаря, перегляд системи винагород
6.	Організація роботи виконавчого органу	Обмеження компетенції у сфері виконання поставлених задач на загальних зборах акціонерів, диференційована система оплати праці
7.	Лояльність та відповідальність учасників корпоративних відносин	Відмова від концентрації власності, оприлюднення конфлікту інтересів
8.	Прозорість і оприлюднення інформації	Дотримання принципу прозорості діяльності та регулярного оприлюднення інформації та відповідність її стандартам фондового ринку, створення широких можливостей та різних способів доступу до інформації діяльності товариства
9.	Контролінг	Дотримання міжнародних стандартів бухгалтерської звітності, проведення щорічного незалежного аудиту, функціональна система планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення корпоративного управління
10.	Стратегія корпоративного контролю	Участь акціонерів та інвесторів в процесі прийняття стратегічних рішень

Джерело: розроблено автором на основі [7].

ченням осіб), можуть бути притягнуті за це до відповідальності. Нагляд за виконавчим органом з боку наглядової ради має передбачати нагляд: за досягненням цілей товариства; за корпоративною стратегією та ризиками, притаманними діяльності підприємства; за структурою та функціонуванням внутрішніх систем управління ризиком та контролю; за процесом фінансової звітності; за дотриманням вимог законодавства та нормативних актів [7, с. 123].

Наглядова рада, не менше одного разу на рік, повинна обговорювати питання власної діяльності та роботи окремих її членів і робити відповідні висновки за результатами цього обговорення, яке має проводитися за відсутності членів виконавчого органу. Крім того, обговоренню підлягають бажаний профіль, склад та компетентність наглядової ради. Вона повинна обговорювати питання роботи виконавчого органу,

питання роботи його членів і робити відповідні висновки за результатами цього обговорення, яке має проводитися за відсутності членів виконавчого органу. Звіт наглядової ради повинен містити такі посилання: стратегія та ризики бізнесу, результати оцінки виконавчим органом структури та функціонування внутрішніх систем управління ризиком та контроль. Наглядова рада та окремі її члени повинні нести відповідальність за отримання від виконавчого органу та зовнішнього аудитора всіх відомостей, необхідних для належного виконання своїх обов'язків. Наглядова рада може отримувати інформацію від посадових осіб та зовнішніх радників товариства. На її засіданнях можуть бути присутні посадові особи та зовнішні радники.

Роль голови наглядової ради повинна полягати у визначенні порядку денного, головуванні на засіданнях ради, слідкуванні за належною роботою наглядової ради та її комітетів, організації адекватного постачання інформації членам ради, забезпеченні наявності достатнього часу для ухвалення рішень, організації для новопризначених членів програми вступу на посаду та навчання, виступати від імені наглядової ради як основної контактної особи виконавчого органу, ініціювати оцінку діяльності наглядової ради та виконавчого органу, стежити за організованим та ефективним проведенням загальних зборів акціонерів. Голові наглядової ради для виконання цих завдань повинен допомагати корпоративний секретар, посаду якого необхідно передбачити.

Вважаємо, що оптимальна модель корпоративного управління має виглядати таким чином: наглядова рада повинна виконувати функції: стратегічного управління товариством та відповідальності перед акціонерами за результати діяльності; формування та підтримки системи контактів між акціонерами, іншими зацікавленими особами та товариством; врегулювання конфліктів інтересів акціонерів та найманих менеджерів; створення та забезпечення функціонування комплексної системи контролю та моніторингу ризиків; підбору персонального складу, нагляду за діяльністю, оцінки та стимулювання голови й членів правління. Інформаційне забезпечення роботи наглядової ради повинно бути зі своєчасним доступом до інформації, необхідної для виконання визначених функцій та консультативної підтримки з боку незалежних експертів. Обов'язковою умовою організації роботи наглядової ради мають стати постійні комітети, принаймні, з питань: призначень та винагород, аудиту, захисту прав акціонерів та стратегії й інвестицій. До

складу наглядової ради повинні входити акціонери, обрані на загальних зборах, які відповідатимуть визначеним вимогам. Оплата праці голови та членів наглядової ради повинна бути диференційованою, відповідно до укладених цивільно-правових підстав та розміром обов'язків. Особливим напрямом діяльності повинна стати виважена інформаційна політика, згідно з якою повинні бути розроблені внутрішні документи з переліком конфіденційної інформації та інформації з обмеженим доступом, а також порядком її надання та оприлюднення.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Отже, побудова системи корпоративного управління стає все більш актуальною для українських компаній і холдингових структур. Ефективне управління вимагає системного підходу і відповідності кращим практикам. Досвід розвитку бізнесу свідчить про те, що в більшості випадків власник ефективно управляє своєю компанією лише до певного моменту. Коли компанія набуває великих розмірів, стратегічні рішення все більше віддаляються від оперативного управління, яке стає рутинним заняттям. Далекоглядні власники переходять до ролі портфельних інвесторів, які розробляють довгострокову стратегію розвитку відразу декількох напрямів бізнесу. Процес удосконалення системи корпоративного управління акціонерними товариствами вищеперерахованих позицій з приводу обґрунтування доцільності організації діяльності наглядової ради, безумовно, має підвищити загальний рівень якості корпоративного управління в акціонерному товаристві. Оцінка якості корпоративного управління з точки зору отримуваних фінансових результатів може зводитись до порівняння фінансових результатів діяльності акціонерного товариства в динаміці.

Література:

1. Шаповалов В.О. Акціонерний сектор як системно-структурна цілісність ринкового господарства. Ефективна економіка. 2015. № 10. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.econpmu.nauka.com.ua/?op=1&z=4382> (дата звернення 11.07.2024). Назва з екрана.
2. Про акціонерні товариства: Закон України. Відомості Верховної Ради України, 2008. — № 50—51, ст. 384.
3. Клементьева О.Ю. Становлення акціонерних товариств як найбільш розвинутої форми підприємницької діяльності та їх розвиток в Україні. Ефективна економіка. 2015. № 11.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4593> (дата звернення 11.07.2024). Назва з екрана.

4. Іванова А.С., Ковтун С.В., Пігуль Н.Г. Особливості становлення та розвитку акціонерних товариств в Україні. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 10. С. 256—261. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/45.pdf (дата звернення 11.07.2024). Назва з екрана.

5. Статистичний щорічник України за 2022 рік. Державна служба статистики України. 2023. 387с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (дата звернення 11.07.2024). Назва з екрана.

6. Річні звіти НКЦПФР. URL: <http://www.nssmc.gov.ua> (дата звернення 13.07.2024).

7. Прокопчук Л.М., Чикуркова А.Д., Ногачевський О.Ф. Формування і розвиток системи корпоративного управління в акціонерних товариствах: теорія, методика і практика. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2014. 173 с.

8. Гриньова В. М., Попов О.С. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні: Монографія. Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. 324 с.

9. Щербіна О.В. Правове становище акціонерів за законодавством України. К.: Юрінком Інтер, 2001.

10. Волошин Р.В., Заставнюк Л.І. Розвиток аграрного підприємництва у контексті земельних трансформацій. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль, ТНЕУ. 2010. Вип. 7. С. 39—42.

11. Дем'яненко П. В. Вдосконалення управління акціонерними товариствами. Вісн. Київ. уац. ун-ту. імені Т.Г. Шевченка. Вип. 41. 2000. С. 44—47.

12. Чубка О. М., Ярошевич Н. Б., Миргородець Ю. В. Особливості функціонування акціонерних товариств в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2019. № 20. С. 373—378.

References:

1. Shapovalov, V.O. (2015), "The equity sector as the system-structure integrity of market economy", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4382> (Accessed 11.07.2024).

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2008), The Law of Ukraine "On Joint Stock Companies", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/514-17#Text> (Accessed 11.07.2024).

3. Klement'ieva, O.Yu. (2015), "Incipience joint stock company as the most developed form of entrepreneurial activity and development in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4593> (Accessed 11.07.2024).

4. Ivanova, A.S. Kovtun, S.V. and Pihul', N.H. (2017), "Specific features of formation and development of jointstock companies in Ukraine", *Ekonomika i suspil'stvo*, vol. 10, pp. 256—261, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/10_ukr/45.pdf (Accessed 11.07.2024).

5. State Statistics Service of Ukraine (2023), "Statistical Yearbook of Ukraine for 2022", available at: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2023/zb/11/year_22_u.pdf (Accessed 11.07.2024).

6. National securities on and stock market Commission (2024), "Annual reports of the NCCPFR", available at: <http://www.nssmc.gov.ua> (Accessed 13.07.2024).

7. Prokopchuk, L.M. Chykurkova, A.D. and Nohachev's'kyj, O.F. (2014), *Formuvannia i rozvytok systemy korporatyvnoho upravlinnia v aktsionernykh tovarystvakh: teoriia, metodyka i praktyka* [Formation and development of the corporate management system in joint-stock companies: theory, methodology and practice], Vydavets' PP Zvolejko D.H., Kam'ianets'-Podil's'kyj, Ukraine.

8. Hryn'ova, V.M. and Popov, O.S. (2003), *Orhanizatsijno-ekonomichni osnovy formuvannia systemy korporatyvnoho upravlinnia v Ukraini* [Organizational and economic foundations of the formation of the corporate governance system in Ukraine], KhDEU, Kharkiv, Ukraine.

9. Scherbina, O.V. (2001), *Pravove stanovy-sche aktsioneriv za zakonodavstvom Ukrainy* [Legal status of shareholders under the legislation of Ukraine], Yurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.

10. Voloshyn, R.V. and Zastavniuk, L.I. (2010), "Development of agrarian entrepreneurship in the context of land transformations", *Ekonomichnyj analiz: zb. nauk. prats'. Ter-nopil'*, TNEU, vol. 7, pp. 39—42.

11. Dem'ianenko, P.V. (2000), "Improvement of management of joint stock companies", *Visn. Kyiv. uats. un-tu. imeni T.H. Shevchenka*, vol. 41, pp. 44—47.

12. Chubka, O.M. Yaroshevych, N.B. and Myrhorodets', Yu.V. (2019), "Features of the functioning of joint-stock companies in Ukraine: problems and development prospects", *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 20, pp. 373—378.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2024 р.